

ดั่งสิรัต

นักร้องหญิงเสียงทองปัตตานี

เสนอ มะดากะกุล

ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ดั่งสิรัต (Dang Sirat) เป็นคารานักร้องหญิง ไม่เพียงแต่เป็นนักศิลปะเอกเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้อวางแผนซึ่งตำแหน่งราชินีของปัตตานีอีกด้วย ชื่อของเธอจึงถูกบันทึกในประวัติศาสตร์ปัตตานีและยะโฮร์

เจ้าหญิงอูงู (รายาปู้) (1) สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1635 เจ้าฟ้าหญิงกูนิง (เจ้าหญิงเหลือง) กรองราชสมบัติปกครองเมืองปัตตานีแทนพระองค์ ประชาชนรู้จักพระนางว่า รายอ์กูนิง พระนางอภิเษกสมรสกับเจ้าชายเมืองยะโฮร์ ซึ่งเป็นราชโอรสของสุลต่านอาตุคินระยัคซาร์ ที่ 3 (1597-1613) เมืองปัตตานีในสมัยนั้นมีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาก ปัตตานีเหนือกว่ารัฐเคดาห์ เปรัก ตรังกานุ และสลังงอร์ จะเห็นได้ว่าเครื่องอุปโภคภัณฑ์ของรัฐเหล่านี้ มีเพียง Nafiri 1 Serunai 1 Gandang 2 Nagara 1 แต่ปัตตานีมี Nafiri 8 Serunai 4 Gandang 12 และ

Negara 8 ซึ่งมีมากกว่ารัฐเหล่านั้นเกือบ 6 เท่า (2) ส่วนการแสดงมโหรีของปัตตานีจะมีถึง 25 เพลง

เจ้าชายซึ่งเป็นพระสวามีของพระนางเสด็จประทับในเมืองปัตตานี กล่าวกันว่าพระองค์ทรงชมชอบการแสดงของศิลปินปัตตานีมาก และเพื่อจะให้พระสวามีทรงลิ้มเมืองยะโฮร์ พระนางทรงเชิญพระราชชนนีของพระสวามีมาประทับอยู่ในพระราชวังกรีเซะด้วย ดังนั้นกองทหารรักษาพระองค์ของยะโฮร์พร้อมกับราชบริพารจะต้องติดตามมารักษาเมือง เช่นเดียวกับทหารรักษาพระองค์ของปัตตานี พระนางทรงเชิญคณะดนตรีที่อยู่ในอุปถัมภ์ของพระองค์มาแสดงที่หน้าประตูใหญ่ของพระราชวังทุกคืน (3)

(1) ประชาชนมักจะเรียกพระนางว่า มาร์ฮุมปะหัง (Marhum Pahang) เพราะพระสวามีเป็นสุลต่านเมืองปะหังและสิ้นพระชนม์ก่อนพระนาง

(2) A. Teeuw and D.R. Wyatt, Hikdyat Patani; R.O. Winstedt, A. History of Johore.

(3) ในอีกคำมีปัตตานีระบุว่าทุกวัน

คณะวงดนตรีที่ได้รับรางวัลชนะเลิศและอยู่ในอุปถัมภ์ของพระนางมี 4 วง คือ คนอามัส คนเปรี๊ค คนคาไนย์ และคนมาคูซารี (1) ส่วนคารานักร้องหญิงที่ได้รับรางวัลชนะเลิศและอยู่ในอุปถัมภ์ของพระองค์ มีทั้งหมด 12 คน คือ

1. คังซันจอ (Dadg Saja)
2. คังมาเรียม (Dang Mariam)
3. คังบีเกาะห์ (Dang Bidah)
4. คังซิริต (Dang Sirat)
5. คังบุชบาซารี (Dang Puspasari)
6. คังอาเจ็ท (Dang Alit)
7. คังจันทรา (Dang Chandra)
8. คังอะนัม (Dang Enam)
9. คังซาเกาะห์ (Dang Sadah)
10. คังซาโร (Dang Surai)
11. คังสมารา (Dang Semara)
12. คังอะลัส (Dang Alas)

พูดถึงความสวยงามแล้ว คังซิริตจะสู้กับคาราหญิงอันมิได้ ตามที่ฮักายัตบัตตานีระบุว่า เธอมีตัวใบหน้าเต็มไปด้วยสีผิว และร่างใหญ่ แต่เสียงของเธอ นั้นมีกนนิยมอยู่ในอันดับหนึ่ง เป็นคารานักร้องหญิงผู้เดียว ที่เจ้าชายชมชอบและใกล้ชิดเป็นพิเศษ เพื่อให้คังซิริตอยู่ใกล้ชิด เจ้าชายได้สร้างบ้านให้แก่เธอ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประตูใหญ่ที่จะเข้าไปในพระราชวังกรีเซ เจ้าชายจะเสด็จออกแคะแอบไปนอนกับคังซิริตอยู่เสมอ กลายเป็นเรื่องความรักใคร่ที่ออกนอกรวมเมือง เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ว่า เธอขาดอาเซห์ (พระองค์เป็นเชื้อสายจากวงศ์กษัตริย์ราชวงศ์อาเจห์ปกครองเมืองยะโฮร์) ชอบความเป็นอิสระ และแสวงหาความสำราญตามใจชอบเสมอ

เรื่องนี้อาจคังกล่าว กระทบกระเทือนก่อพระทัยของรายถกหญิงเป็นอย่างมาก และเป็นเรื่องที่แปลกอย่างหนึ่งว่า พระนางเป็นผู้มีรูปร่างสวยสดงดงาม และเป็นเจ้าเมืองครองบัตตานี มีทรัพย์สมบัติ อำนาจ และเกียรติอย่างสูง แต่พระสวามียังทรงหลงรักหญิงธรรมดา เช่น คังซิริต ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่า คังซิริตมีเสน่ห์....? สามารถใช้กลวิธีให้เจ้าชายหลงรักได้ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของบัตตานี ได้แสดงตนว่า ตนไม่ชอบและไม่นิยมเจ้าชายยะโฮร์อย่างเบ็ดเสร็จ กลายเป็นปัญหาทางการเมือง โดยเฉพาะเกิดความแตกแยก ระหว่างทหารบัตตานีกับทหารยะโฮร์

ความรักระหว่างเจ้าชายกับคังซิริต ยิ่งวันยิ่งรักอย่างแน่นแฟ้น และเจ้าชายเสด็จไปอยู่กับเธออย่างเบ็ดเสร็จ และไม่เสด็จกลับไปประทับในพระราชวัง คันทันหนึ่ง คังซิริตกราบทูลเจ้าชายว่า

“ทุกกระหม่อม หากพระองค์ทรงรักหม่อมฉันจริง

(1) 1. ระดับถ้วยทอง 2. ระดับถ้วยเงิน 3. ระดับชมเชย 4. ระดับไพเราะ

แล้ว พระองค์จะต้องพระราชทานหัวเข็มขัดทองคำ 2 หัว
หัวละหนัก 50 คาเซด และหม่อมฉันใคร่จะสวมเสื้อทอง
(เครื่องแต่งตัวชนิดหนึ่งของเจ้าฟ้าหญิงในสมัยนั้น)”

“ได้ซี ! เป็นเรื่องเล็กสำหรับความรัก” เจ้าชาย
ทรงตอบ และหลังจากนั้นพระองค์สั่งให้ช่างทองช่วยจัด
ทำตามความต้องการของเธอทุกประการ

คังซ็วตเป็นศิลปินที่ฉลาด สิ่งที่ได้มาทุกอย่างยัง
ไม่พอใจ เธอได้ใช้กลวิธีและมารยาเพื่อเรียกร้องสิ่งอื่น
ต่อไปอีก คินหนึ่ง เธอทำท่าว่าไม่สบายใจ และปฏิเสธ
ไม่ยอมร่วมนอนกับเจ้าชาย พระองค์ทรงพยายามอัน
วอนทุกวิถีทางแต่เธอปฏิเสธ

“ทำไม เธอจึงเป็นอย่างนี้” เจ้าชายทรงถามเพื่อ
ทราบสาเหตุ

“ถ้าพระองค์ทรงรักหม่อมฉันจริงๆ ขอได้โปรด
จัดทำเครื่องฉลองคนทรีแบบ “ทรงกษัตริย์” ชุดหนึ่ง แล้ว
หม่อมฉันจะพอใจที่สุดในชีวิต เธอตอบด้วยแสดงอาการ
อยากได้สิ่งนี้เพื่อสร้างเกียรติ เธอก็ยังรำพึงรำพันว่า ตน
เป็นหญิงชั้นต่ำ ไม่มีค่า ไม่สวย และไม่เหมาะสมกับ
พระองค์

“ฉันจะมอบตำแหน่ง ปวน (ท่านหญิง) แก่เธอ”
เจ้าชายให้คำสัญญาเพื่อปลอบใจคังซ็วต

ตามความเป็นจริงแล้ว คังซ็วตมีแผนการจะ
ยกฐานะของตนเอง ถึงจะเป็นราชินีของปัตตานีและ
ยะโฮร์ในอนาคต พยายามหาทางเพื่อให้ทหารยะโฮร์
ผู้ซึ่งสนับสนุนเจ้าชายยึดอำนาจในเมืองปัตตานี แล้ว
เธอจะกลายเป็นราชินี ของเมืองยะโฮร์ในอนาคตอีก

ด้วย เธอได้รับแต่งตั้งเป็น ท่านหญิง (ปวน) ซึ่ง
ข้าราชการบริหารของยะโฮร์ทุกคนเรียกว่า ปวน ตามที่
ระบุในอัยกัตบัตตานีกล่าวว่า ความรักทั้งสองจาก
กันมิได้เลย แม้แต่ไปอาบน้ำในสระน้ำ คังซ็วตจะ
กราบหลูเจ้าชาย ให้ทรงอุมร้างของเธอลงไปในน้ำ
พร้อม ๆ กันเสมอ

รายอกูหนึ่งในฐานะเป็นประมุขของเมืองตานี รับ
ผิดชอบทั้งทางการเมือง และราชวงศ์คานูงก์ เสด็จออก
ไปประทับ ณ วังหน้า “วังไกรภี” ทุกวันและทุกคืน
พระองค์ไม่ทรงทราบว่า จะทรงคิดสินอย่างไร พระราช-
ชนนีของพระสวามีผู้เดียว ทรงปลอดพระทัยของพระองค์
แต่ไม่สามารถจะบันทึกความรู้สึกในเรื่องนี้ได้
ฝ่ายข้าราชการบริหารของยะโฮร์ที่ปัตตานี ได้เรียกประชุม
ระหว่างกลุ่มของเขา เพื่อจะจัดงานฉลองประจำปีตามประ
เพณีของเมืองยะโฮร์ว่า ทุกปีๆ ข้าราชการชั้นผู้นำ จะนำ
ครอบครัวไปกราบหลู เพื่อแสดงจงรักภักดีต่อกษัตริย์
แล้วจะมิงงานฉลอง มีมหรสพต่างๆ มาแสดง เรื่องนี้
ทราบถึงอัครเสนาบดีเมืองปัตตานี (ดาโต๊ะบันคาแสรอ
ซาโกร) พิจารณาเห็นว่า ชาวยะโฮร์จะสร้างอำนาจ
ทางการเมืองในปัตตานี และกราบหลูพระนางว่า ไม่ควร
อนุญาต

เมื่อทางการไม่อนุญาต ชาวยะโฮร์แสดงความ
ไม่พอใจ เจ้าชายทรงมีโอกาสปรึกษากับข้าราชการบริหาร
จากยะโฮร์ว่า จะทำพิธีประกาศแต่งตั้ง ปวน เป็น
ราชินี ของพระองค์ แล้วทรงถามว่า ควรจะเลือกสถานที่

โคบัง บางคนตอบว่า ไม่ควรทำที่บ้านพักของ ปวน เพราะอยู่ใกล้ซีกพระราชวังมากเกินไป บางคนเสนอว่า ควรทำที่ บ้านก้อดี (บ้านตีบปัจจุบัน) บางคนเสนอว่า ควรทำที่ บ้านต้มมังน (ไม่ห่างไกลจากปยุตปัจจุบัน) ในที่สุดตกลงเลือกบ้านต้มมังน เจ้าชายกับคังซิริตนั่งบนหลังช้างไปยังสถานที่กำหนด ทิศตามด้วยข้าราชการบริพารและทหาร เจ้าชายเชิญข้าราชการปัตตานีไปร่วมด้วย แต่อัครเสนาบดีไม่อนุญาต ท่านได้สั่งให้ทหารเพียง 10 คน ภายใต้อำนาจของ ศรีสัตยากับ มหารายอสดิยา ทิศตามไปสังเกตการณ์คราวนี้ด้วย

พอตกกลางคืน พวกข้าราชการปัตตานีหนีกลับไปยั้งเมือง ในขณะนั้นกำแพงเมืองปัทมทศแล้ว มียามเฝ้าพร้อมทั้งอาวุธทั้งปืนใหญ่และปืนเล็ก พวกที่ไปสังเกตการณ์ที่ต้มมังนนี้ รายงานว่าในวันพรุ่งนี้หรืออีก 2 วัน จะทำพิธีประกาศ ส่วนทางฝ่ายพระราชวัง ได้ตกลงพร้อมกัน เสียงแตรสนามก้องสะท้าน แสงถึงสัญญาณการสงครามชาวยะโฮร์วิ่งไปรายงานให้เจ้าชายและทหารยะโฮร์ทราบ เจ้าชายกับคังซิริตพร้อมกับราชบริพารหนีเสด็จไปอยู่ที่หมู่บ้าน ต้นหยง และได้ส่งทหารไปคูในหัวเมืองและกลับไปรายงานว่ากำแพงเมืองปัท และรอบเมืองมีทหารยามพร้อมทั้งอาวุธปืนใหญ่และเล็ก เจ้าชายกับคังซิริตเสด็จไปอยู่ที่บ้าน ปาเซร์ ณ ที่นี้มีทหารปัตตานีเข้าไปปราบ โดยกล่าวหาเป็นขบฏต่อราชบัลลังก์ และบ่อนทำลายสังคมในเมืองปัตตานี มีพวกยะโฮร์ตายและบาดเจ็บหลายคน เจ้าชายกับคังซิริตเสด็จหนีไปถึงบูเกีตดาเบห์ (หมู่บ้านปาลัสปัจจุบัน) ณ ที่นี้ พระองค์

ทรงตัดสินประหารชีวิตคังซิริตด้วยพระองค์เอง (เพราะจะนำไปยะโฮร์ก็ไม่ได้และกลับปัตตานีก็ค้องตาย) แล้วพระองค์สั่งให้ชาวบ้านฝั่งที่ใกล้เชิงเขา บูเกีตดาเบห์ พระองค์เสด็จเดินทางไปยั้งเมืองสาย (สายบุรี) มหาอำมาตย์สายบุรีได้จัดเรือพร้อมอาหาร และได้ส่งเสด็จกลับไปยั้งเมืองยะโฮร์ต่อไป

รายอกุหนึ่งทรงเกรงว่า จะเกิดความเข้าใจผิดระหว่างเมืองยะโฮร์กับปัตตานี จึงทรงคณะทูตชุดหนึ่งเพื่อจัดการส่งเสด็จพระราชชนนีกลับไปยั้งยะโฮร์ ทำให้เหตุการณ์คราวนี้ยุติลง แต่ประวัติศาสตร์ของเมืองทั้งสองได้บันทึกเหตุการณ์นี้ และประชาชนก็ได้แต่งเพลงรำลึกถึงเหตุการณ์นี้ว่า

Zaman Zaman Tekukur mati
Mati Di-Bewah Terong Perat
Zaman Zaman Raja Johore mari
Mari Membunoh Dang Sirat
Dari Patani Ka-Tanjong Kadis
Di-Tiup Angin Selatan Daya
Dari Mula ia-Nya Mavis
Kepadanya Sultan Kena Perdava

ดลคราทีवासมี	นกเขาใหญ่มรณา
ณ ได้ออกพฤษา	มะเขือเทศอนิจจา
ดลคราอนาไอ	จอมยะโฮเสด็จยัง
มาปลิด พรุ ดัง-	ซิริตดับปลงแล้ว
ตาน์จากนตรง	สู่ต้นหยงกาดีสนั่ว
รินรินลมแผ่วแผ่ว	อาคเนย์ทิศที่หมาย
เริ่มแรกพัตรวยริน	ชวนชมขันหอมกำจาย
ไอ้ราชหลงมมาย	นี้แหละหนอเสน่ห์นาง □

หมายเหตุ ข้อความในเรื่องนี้ได้ข้อมูลจากหนังสือต่อไปนี้

1. Hikayat Patani, A. Teeuw and D.R. Wyatt.
2. A. History of Johore, R.O. Winstedt.
3. A. History of Malay Literature, R.O. Winstedt.

□

(ต่อจากหน้า 58)

วรรณคดีกับความคิด

อดีต ปัจจุบัน อนาคต

อย่างก็น่าพิจารณาใหม่ว่า เหมาะแก่สภาพสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงหรือน่าจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร บางความคิดเป็นความคิดที่ฝังรากเหนียวแน่น เช่น ความคิดในข้อความต่อไปนี้

ถึงกับนางวังนางอุทัย	เห็นแต่กับชวาวอยู่อาศัย
นางชวาวนั้นก็ไม่น่าจะขึ้นใจ	คราวิชไกลคร่ำครำดังทากคราม
อันนางในนคราถึงชาติ	ดีกว่านางทั้งนี้สักสองสาม
โอ้อวดพรากจากบุรินแล้วสิ้นงาม	ยังคิดความขวัญหายเสียตาย - กรุง

(นิราศเมืองแกลง)

สุนทรภู่แม้จะได้ชื่อว่าเป็นกวีชาวบ้าน (เพราะใช้ศัพท์แสงของเจ้านายไม่ค่อยถูกต้อง) แต่ก็ยังเป็นชาวบ้านในกรุง เป็นกวีของราชสำนัก ไม่ใช่กวีที่พัฒนาบ้านนอก

คอกนา ที่นักเขียนสมัยนี้บางคนพยายามชวชนว่าสงบสุขสวยงามและอ้างว่าสมจริง ไม่น่าแปลกใจเลยว่าเวลาที่ล่วงมานานเข้าแล้ว แต่ก็ยังมีคนเป็นจำนวนมาก ที่รังเกียจการใช้ชีวิตที่บ้านนอก (ยกเว้นจะมาเที่ยวลาบลาวย) คนไม่น้อยเลยที่คิดว่าเมืองไทยคือกรุงเทพฯ ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า เมืองหลวงเป็นที่รวมแ่งความเจริญทุกสาขา และนับวันความแตกต่างระหว่างเมือง กับชนบท ก็จะมีมากขึ้นๆ สมัยก่อนก็คือนครอยู่ยังไม่เป็นไร เพราะในน้ำยังมีปลา ในนายังมีข้าว ค่านิยมของสังคมยังนับถือคนชื่อสุจริตและคนที่นับถือตัวเอง แต่สังคมสมัยใหม่เปลี่ยนเป็นถือคติใครมีเมียสาวได้สาวเอา และเงินซื้อได้ทุกอย่างมีจยสำหรับการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้นนับไม่ถ้วนของฟุ่มเฟือยกลายเป็นของจำเป็น ที่ถ้าขาดไปก็เหมือนคอขาดบาดตาย น้อยหน้าคนในสังคม (เพียงหยิบมือหนึ่ง) จึงน่าคิดว่าเราควรจะรักษาความคิดที่มีอยู่นี้ให้คงอยู่ต่อไปหรือไม่ เพื่ออะไร เหมือนที่นักเขียนร่วมสมัยคนหนึ่งเคยถามว่า "เราจะไปทางไหนกัน"

ถ้าเราเรียนวรรณคดีเพื่อพินิจวิเคราะห์ วรรณคดีเพื่อชีวิตปัจจุบันและอนาคตได้โดยไม่จำเป็นต้องวนเวียนอยู่ในอดีตแต่อย่างเดียว วรรณคดีจะทำให้เราเข้าใจอดีต รู้จักปัจจุบันคือตัวเอง และวางแผนสำหรับวันพรุ่งนี้ได้อย่างไม่ใช่ดาบอดคกล้าซ่าง □